

בס"ד, א' אייר התשפ"ו

מנחות צ"ז – כלי השולחן, ומבנה המזבח וגודלו

שאלות:

1. חנניה רוצה להכניס את החלות של שבת למקפיא, האם יש חשש שהם יתייבשו עד לסעודה שלישית?

כלי השולחן

המשנה אמרה שבשולחן היו ארבעה סניפים של זהב מפוצלים, והגמרא מחפשת את המקור לכלים שהוזכרו במשנה. **רב קטינא** מביא את המקור מהפסוק בתיאור כלי השולחן: "וְעָשִׂיתָ קַעֲרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וְקַשׂוֹתָיו וּמִנְקֵיתָיו אֲשֶׁר יֹסֵךְ בָּהֶן":

- קערותיו: אלו ה"דפוסין" (התבניות שבהן לשו ואפו את הלחם).
 - כפותיו: אלו ה"בזיכין" (בזיכי הלבונה).
 - קשותיו: אלו ה"סניפין" (לוחות הזהב המפוצלים שתמכו בלחם, ומקשים ומחזקים את הלחם).
 - מנקיותיו: אלו ה"קנים" (צינורות הזהב החלולים ששימשו לאוורור, ולנקיון מעיפוש).
 - "אשר יוסך בהן": הפסוק מלמד שהקנים "מסככים" (מפרידים ומכסים) בין לחם ללחם.
- דיני הקנים בשבת:
- **רבא הקשה:** אם סידור הקנים הוא מצווה מהתורה (כפי שנלמד מהפסוק), מדוע המשנה אומרת שסידורם ונטילתם לא דוחים את השבת?
 - **רבא** עונה בעצמו לפי **רבי עקיבא**: שכל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת לא דוחה שבת. מכיוון שניתן לשלוף את הקנים ביום שישי ולחזור ולסדרם במוצאי שבת, אין צורך לחלל שבת עבורם.
 - מניעת עיפוש הלחם: הגמרא מבהירה שהסיבה לשימוש בקנים היא כדי שהלחם לא יתעפש מחוסר אוויר. בפרק הזמן הקצר שבו הלחם נשאר ללא קנים (מערב שבת ועד הסידור, ומהסידור ועד מוצאי שבת) הלחם לא מספיק להתעפש.
- חשבון הקנים (28 קנים בסך הכל):
- הברייתא מפרטת כמה קנים הונחו תחת כל חלה בכל אחת משתי המערכות (בכל מערכה 14 קנים):
 - החלה התחתונה: לא צריכה קנים בכלל, כי היא מונחת ישירות על גוף השולחן ("טהרו של שולחן").
 - ארבע החלות האמצעיות: תחת כל אחת הניחו 3 קנים, כדי לשאת את כובד הלחמים שמעליהן (12 קנים).
 - החלה העליונה: צריכה רק 2 קנים, מכיוון שאין עליה משא של לחם נוסף שיכביד.

2. שמאי רוצה לדעת מהו המרחק מהכותל המערבי עד לקודש הקדשים, איך מודדים את זה ומהו גודל אמה?

מידות ה"אמה" במקדש ומבנה המזבח

הגמרא מבררת את גודל ה"אמה" ששימשה למדידת המבנים והכלים בבית המקדש. קיימות שתי אמות מרכזיות: אמה "בינונית" בת 6 טפחים (הנקראת כך כי יש גדולה ממנה בת 7 וקטנה ממנה בת 5), ואמה "מצומצמת" בת 5 טפחים.

○ המקור מיחזקאל: שני התנאים דורשים את הפסוק: "וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֲמוֹת אָמָה אָמָה וְטֶפַח וְחֵיק הָאָמָה וְאָמָה רֹחַב וְגְבוּלָהּ אֶל שְׁפָתֶיהָ סָבִיב זָרֵת הָאֶחָד וְזֶה גֵב הַמִּזְבֵּחַ". ויש כאן שתי מידות של אמה: אמה, ואמה וטופח, שזה אמה שקטנה בטפח מאמה רגילה, ואלו חלקי המזבח שנמדדים באמה הקטנה:

○ חלקי המזבח בפסוק:

▪ "חֵיק הָאָמָה" – זהו היסוד של המזבח.

▪ "אָמָה רֹחַב" – זהו הסובב (הבליטה שעליה עמדו הכהנים).

▪ "גְבוּלָהּ אֶל שְׁפָתֶיהָ סָבִיב" – אלו הקרנות שבארבע פינות המזבח. שהן נמדדות בזרת שהיא חצי אמה מאמצעיתן לכן הם אמה על אמה.

▪ "וְזֶה גֵב הַמִּזְבֵּחַ" – זהו מזבח הזהב (הקטורת).

○ מחלוקת התנאים בפירוש הפסוק:

▪ **רבי מאיר**: לומד מהמילים "וְזֶה גֵב הַמִּזְבֵּחַ" שרק מזבח הזהב (וחלקי המזבח שפורטו) נמדד באמה הקטנה של 5 טפחים, אבל כל שאר אמות הכלים (ארון, שולחן) הן באמה הבינונית בת 6 טפחים.

▪ **רבי יהודה**: לומד "כזה יהיו כל אמות הכלים" – שכל הכלים במקדש (כמו הארון והשולחן, שמזבח הזהב הוא רק דוגמה להם) נמדדים באמה הקטנה של 5 טפחים, ורק "אמת בניין" (חומות המבנה, ומזבח העולה) היא בת 6 טפחים.

○ הגמרא מבררת לאור זה את חשבון גובה המזבח וחוט הסיקרא:

המזבח היה בגובה 10 אמות. באמצע גובהו (בדיוק בחצי) היה משורטט "חוט הסיקרא" (חוט אדום) להבדיל בין דמים עליונים לתחתונים. הגמרא מנסה להבין אילו מהאמות בגובה היו של 5 טפחים ואילו של 6:

▪ **ניסיון ראשון ודחייתו**: הגמרא חשבה ש-6 האמות התחתונות (מהרצפה עד הסובב) הן בנות 5 טפחים (=30 טפחים), ו-4 האמות העליונות הן בנות 6 טפחים (=24 טפחים). סה"כ גובה המזבח 54 טפחים. חציו הוא 27 טפחים. והכהן עומד שלושה טפחים מעל החצי.

הקושי: בברייתא של עולת העוף שהדם שלה ניתן מעל חוט הסיקרא, נאמר שאם הכהן שעומד על הסובב ממצה את הדם אפילו אמה מתחת לרגליו – הקרבן כשר. אבל לפי החשבון שעשינו החוט היה חצי אמה מתחת לרגלי הכהן, והדם יינתן מתחת לחוט הסיקרא במקום פסול!

■ ניסיון שני ודחייתו:

הגמרא מציעה שכל 10 האמות של גובה המזבח היו אמות בינוניות של 6 טפחים (סה"כ 60 טפחים). והאמות של 5 טפחים שמוזכרות בפסוק מתייחסות לרוחב (ה"כניסות" או המדרגות של המזבח: כניסת היסוד, כניסת הסובב ורוחב הקרנות).

■ הגמרא מקשה על זה ממידות שטח המזבח: המזבח בבסיסו היה 32X32 אמות. אם ה"כניסות" (השלב) הן של 5 טפחים ולא 6, אזי בכל שלב המזבח "מתקצר" בפחות ממה שצריך. לפי החשבון הזה, שטח המערכה (מקום האש) יהיה יותר גדול מ-24X24 אמות כפי שמופיע במשנה ובפסוק ביחזקאל ("והאריאל שתיים עשרה ארך בשתיים עשרה רחב" – שפירושו 24X24).

הגמרא דוחה את האפשרות שהתנא או הפסוק "לא דק" (לא דייקו), כי המידות כאן מפורטות מאוד. וגם אי אפשר לומר שגודל המזבח נמדד בחלק מהאמות בגודל קטן יותר ובחלק גדול, ואז להתאים למקום שהמזבח תפס בתוך העזרה. כי הכל מתואר בפירוט אל מול גודל העזרה וחלקיה.

■ לכן הגמרא מגיעה למסקנה הסופית (אל תוך דף צ"ח ע"א): ומחלקת בין הממדים השונים (גובה לעומת רוחב/כניסה) כדי ליישב את הפסוק עם המציאות:

- "חיק האמה" (יסוד): האמה בת 5 טפחים מתייחסת רק לגובה היסוד, אך לא לרוחבו ("כניסתו"). בכך מתיישבת הקושיה ממידות רוחב המזבח במסכת מידות (שנשארות אמות שלמות של 6).

- "אמה רחב" (סובב): האמה בת 5 טפחים מתייחסת לכניסה (לרוחב המדרגה) של הסובב, אך לא לגובה שבין היסוד לסובב. הכתוב שינה לשונו ("חיק האמה" לעומת "אמה רחב") כדי ללמד שזה בגובה וזה ברוחב.

- "גבולה אל שפתה סביב" (קרנות): כאן האמה היא בת 5 טפחים גם בגובה וגם ברוחב.

■ החשבון הסופי לפי המסקנה:

- גובה המזבח (10 אמות): 8 אמות גדולות (6 טפחים) + 2 אמות קטנות (גובה היסוד וגובה הקרן שהן 5 טפחים) = 58 טפחים.

- חצי המזבח ("פלגיה") – מקום חוט הסיקרא: 29 טפחים.

- המרחק משפת הקרנות ועד הסובב (היכן שהכהן עומד): אמת קרן (5 טפחים) + 3 אמות גדולות של 6 טפחים = 23 טפחים.

- המרחק מהסובב (רגלי הכהן) ועד חצי המזבח: 29 (החצי) פחות 23 = 6 טפחים.

- התאמה לעולת העוף: אם הכהן עומד על הסובב וממצה דם "אמה אחת" (בת 5 טפחים) מתחת לרגליו, הוא עדיין נמצא טפח אחד מעל חצי המזבח (כי המרחק הוא 6 טפחים), ולכן הקרבן כשר!